

ತೇರದಾಳದ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯ

Dr. Manjunath S. Patil

Assistant Professor

Dept of History and Archaeology (PG)

BLDE Association, Jamkhandi.

patilmanju8@gmail.comArticle Link: <https://aksharasurya.com/2023/07/manjunath-s-patil/>

ತೇರದಾಳ, ಬಾಗಲಕೋಟ ಜಿಲ್ಲೆ ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ 29 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲೂಕನ್ನು ಆಡಳಿತದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ತೇರದಾಳ ಮತ್ತು ಸಾವಳಗಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಹೋಬಳಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ತೇರದಾಳವನ್ನು ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶಾಸನಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತೇರದಾಳ-೧ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತವೆ. ಹನ್ನೆರಡು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಊರಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕಾಸ ನೆಲೆಗಳಿವೆ. ಊರಿನ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಐದು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೂದಿಮಣ್ಣು ಹಾಗೂ ಇತರ ಜನವಸತಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟುಗಳು ಇದ್ದ ಅವಶೇಷಗಳು ತುಂಬಿರುವ ದಿಬ್ಬವಿದೆ. ಉತ್ತರ ಗುಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಮೀಪದ ಹನಗಂಡಿ, ಹಳಿಂಗಳಗಿ, ಮದನಮಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಆಸಂಗಿ ಪರಿಸರದೊಳಗೆ ನೂರಾರು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಗೋರಿಗಳು ಐದು ಕಿ.ಮೀ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಜೈನ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ತೇರದಾಳದ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಶಾಸನವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೧೩, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೮೭ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಕಾಲಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತಗೊಂಡಂತೆ ಇದು ಕೊಂಡಿ ದೇಶದ ಉಪವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೩ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ತೇರದಾಳ ೧೨ರ ವರ್ಣನೆ ಬಂದಿದೆ.

ನಿರುಪಮ ಗನ್ಧಶಾಲಿವನದಿಂ ಬನದಿಂ ತಟಾಕದಿಂ

ಗಿರಿವನ ತೋಯದುರ್ಗ ಕುಳದಿಂದಗಳಿಂ ಬುಧಮಾರ್ಕ ಪಂ

ಕರ ಜಿನ ಸದುಮದಿಂ ವಿಪಣಿ ಮಾರ್ಗದಿನೊಪ್ಪುವ ತೇರಿದಾಳ ಪಂ

ನೆರಡರ ಚಿಲ್ಲನೇಯ ಪೊಗಳಲು ಕಜನುಂಗೆಱಿಯಂ ಧರಿತ್ರಿಯೊಳು ||

ಎಂದು ಈ ನಾಡನ್ನು ಹೊಗಳಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ತೇರಿದಾಳ ಧರ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವಾದ ತೇರಿದಾಳವನ್ನು ಶಾಸನಕವಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ. ತೇರಿದಾಳ ಇದರ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ. ಈ ಶಾಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿಂಬರಾಜನು ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಇದನ್ನು ಬಣಂಜುಪಟ್ಟಣವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಯಾದವ ಸಿಂಹಣನ ಕಾಲದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ:

ಕುಸ್ತಳ ವಿಷಯದೊಳು ಗ್ರಾಮ ನಗರ ಖೇಡ
ಕರ್ವಡ ಮಡಂಬ ದ್ರೋಣಾಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದಮನೇಕ ಮಾಟಕೂಟ ಪ್ರಾಸಾದ
ದೇವಾಯತನಗಳಿಂದಮೊಪ್ಪು
ವಗ್ರಹಾರ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯವಪ್ಪ ಶ್ರೀಮತು ಕೊಂಡಿ ಮೂಱುಸಾಸಿರದೊಳೆಗೆ
ಹನ್ನೆರಡಕ್ಕಂ ಮೊದಲ ಬಾಡಂ ಬಣಂಜು ಪಟ್ಟಣಂ ನಡವೆಯ ಮನೆ ತೇರಿದಾಳ

ಎಂದು ಅಂದರೆ, ಗ್ರಾಮ, ನಗರ, ಖೇಡ, ಕರ್ವಡ, ಮಡಂಬ, ದ್ರೋಣಾಮುಖ, ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಕೊಂಡಿ ೨೦೦೦ದಲ್ಲಿದ್ದ, ತೇರಿದಾಳ ಧರ ಮುಖ್ಯಪಟ್ಟಣ ತೇರಿದಾಳ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣವಾದ ತೇರಿದಾಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯ, ಕಲ್ಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ ಹಾಗೂ ವೀರಗಲ್ಲು, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯ ಮತ್ತು ಯಾದವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನಗಳು, ಹಾಗೂ ಈ ಗೊಂಕಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ೧೭ ಮತ್ತು ೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನಗಳು ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆ ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

ತೇರಿದಾಳದ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಜಮಖಂಡಿ ತಾಲೂಕು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜಿನಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವು ಚಾಳುಕ್ಯ ಅರಸ ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಸಾಮಂತನಾದ ಗೊಂಕಕ್ಷಿತಿಪ, ಇವನ ತಂದೆ ಮಲ್ಲಿದೇವ, ತಾಯಿ ಬಾಚಲದೇವಿ, ಗೊಂಕನ ಗುರು ಮಾಘಣ್ಣಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ದೈವ ನೇಮಿನಾಥ. ಈ ಗೊಂಕರಾಜನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ತೇರಿದಾಳದಲ್ಲಿ ಗೊಂಕಜಿನಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ನೇಮಿಜಿನನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದ. ಎಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೨೩ರ ಶಾಸನ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಜಿನಾಲಯವು ಈ ಮೇಲಿನ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ

ಆಧಾರವೆಂಬಂತೆ ಇದೇ ಶಾಸನದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಯಾದವ ಸಿಂಹಣದೇವನ ಶಾಸನವು ಸಹ ಗೊಂಕಜಿನಾಲಯದ ನೇಮೀಶ್ವರನಿಗೆ ಅಯ್ಯಾವೊಳೆ ೫೦೦ ಸ್ವಾಮಿಗಳಾದ ನಾನಾ ದೇಶದ ಗವರೆ, ಗಾತ್ರಿಗರು, ಸೆಟ್ಟಗುತ್ತರು ಒಂದಾಗಿ ಗೊಂಕದೇವನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ನೇಮೀಶ್ವರ ದೇವರ ಅಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ನಡೆಯಲೆಂದು ಕೆಲವು ದಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಹೇಳಿದೆ.

ಮುಂದುವರೆದು ಶಾಸನವು ಕೊಂಡಕುಂದಾಚಾರ್ಯನಿಂದ ಮೂಲಸಂಘದ ದೇಸಿಯಗಣದ ಪುಸ್ತಕಗಚ್ಚದ ಶ್ರೀ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ನಿಂಬದೇವ ಸಾಮಂತನು ಮಾಡಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರೂಪನಾರಾಯಣದೇವರ ಬಸದಿಯ ಪ್ರತಿರೂಪ ಈ ಗೊಂಕ ಬಸದಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಗೊಂಕಬಸದಿಗೆ ಕೊಲ್ಲಾಪುರದ ಅಗಸ್ತೇಶ್ವರದ ಕಣಗಿಲೇಶ್ವರದ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯ ಗೋಕಾಗೆಯ ಮಹಾಲಿಂಗದೇವರ ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನದಾಚಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಏಳುಕೋಟಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತಗಣಗಳು (ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ) ಮಹಾಮಂಡಳಿಯಾಗಿ ತೇರಿದಾಳದ ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ಕಲಿದೇವಸ್ವಾಮಿಗೆ ಪ್ರತಿಬದ್ಧ ಮಾಡಿದ (ಸಮಾನವಾದ) ನೇಮಿನಾಥಸ್ವಾಮಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಿನಾಲಯದ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರ ಪಂಡಿತದೇವರಿಗೆ ಜೋಗವಟ್ಟಿಗೆಯ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಜೋಗವಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಬಸದಿಯ ಮೇಲೆ ಶೂದ್ರಕನ ಸಿಂಹ, ಚಕ್ರ, ತಿಸುಳದ ಘಂಟೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲಾವಧಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನವು ಯಾದವ ಸಿಂಹಣನ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ತೇಜುಗಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಮಗನಾದ ಭಾಯಿದೇವನನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಯಿದೇವನು ಕೊಂಡಿ ೨೦೦೦ವು ಕೊಂಡಾಡುವ ಹಾಗೆ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಭಾಯಿದೇವ ದಂಡನಾಥನಿಗೆ 'ರಾಯದಂಡನಾಥ ಗಂಡಪೆಂಡಾರಂ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವಿತ್ತು. ಈ ಭಾಯಿಲದೇವನು ತೇರಿದಾಳದ ಗೊಂಕಜಿನಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಗೊಂಕರಸನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ೨೧ ಮತ್ತರಿನ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಡಗಲ ಕೋಲಲ್ಲಿ ೩೬ ಮತ್ತರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಅಂಗಡಿಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನವೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದಂತೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೇ ಈ ಶಾಸನಗಳ ಒಟ್ಟು ಸಾರಂಶವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿಯ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯವನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತನಾದ ಗೊಂಕರಸನು ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ

ನೇಮಿನಾಥನನ್ನು ಪ್ರತೀಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಯಾದವರ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಶಾಸನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೪೮ರ ಇದೇ ಜಿನಾಲಯದ ನೇಮಿನಾಥನ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಶಾಸನವು ತೇರಿದಾಳದ ಸಶೈವ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಮಗನಾದ ಜಕ್ಕಪ್ಪ ಸೇರಿ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥಸ್ವಾಮಿ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸದ್ಯ ಈ ಶಿಲ್ಪವು ಜಿನಾಲಯದ ಅಂತರಾಳದ ಎಡಭಾಗದ ನವರಂಗ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ತನ್ನದೇ ಆದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ಗೊಂಕಜಿನಾಲಯವು ಇಂದಿಗೂ ತನ್ನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ನಗರದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ಜಿನಾಲಯವು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಮುಖಪಂಟಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮಧ್ಯ ಎತ್ತರವಾದ ಪಾಣಿಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನೇಮಿನಾಥನ ಕಂಚಿನ ಜಿನಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಒಳಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಭದ್ರತಾ ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಅದರ ವಿಶಾಸ ಭಾಗವನ್ನು ಕಲ್ಲಿನ ತೊಲೆಗಳ ಜೋಡಣೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ. ಮೂರು ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ತೊಲೆಗಳನ್ನು ಚೌಕದ ಮೂಲೆ ಭಾಗವನ್ನು ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ವಿಶಾಸವು ಸ್ವಲ್ಪ ಒಳಮುಖವಾಗಿ ಏರಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಉಳಿದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣೆಯಿರುವ ಶಿಲಾಫಲಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದ್ದು ನಾಭಿಚ್ಚಂದದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ದ್ವಾರವು ಮೂರುಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ವಜ್ರ, ವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭ ಶಾಖೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸ್ತಂಭಶಾಖೆಯು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು ನವರಂಗದ ಸ್ತಂಭದಂತೆ ಪೀಠ, ದಂಡ, ತಡಿ, ಮಂಡಿ ಮತ್ತು ಫಲಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪೇದ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕರಣೆಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ನಿರಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ್ತಿಲಿನ

ಮಧ್ಯಭಾಗವು ಮುಂಚಾಚಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಮದಳದ ಅಲಂಕರಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಮುಚ್ಚಿದ ಅಂತರಾಳವಿದ್ದು ಅನಲಂಕೃತ ದ್ವಾರ ಮತ್ತು ಜಾಲಂಧ್ರ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಬಹುಶಃ ಅಂತರಾಳವು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅದಕ್ಕೆ ಜಾಲಂಧ್ರ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ದ್ವಾರವನ್ನು ಅನಂತರ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂತರಾಳದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಾರ್ಬಲ್ ಶಿಲೆಯ ನೇಮಿನಾಥನ ಶಿಲ್ಪವಿದ್ದು ಇದರ ಮುಂಭಾಗದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥ ತೀರ್ಥಂಕರ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೪೮ರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾವ್ಷ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ಮಗನಾದ ಜಕ್ಕಪ್ಪ ಸೇರಿ ಗೊಂಕ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೇಮಿನಾಥಸ್ವಾಮಿ ತೀರ್ಥಂಕರನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿಸಿದುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ), ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥನ ತೀರ್ಥಂಕರರ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಂಚಿನ ಜಿನ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಯಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿ ಮತ್ತು ಪದ್ಮಾವತಿ ಯಕ್ಷಯಕ್ಷಿಯರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಕೋಷ್ಯಗಳ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಶಾಖೆಯ ರಚನೆಯಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ರೀತಿಯ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಖರ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದರ ಸ್ತಂಭಗಳು ಸಹ ಪೀಠ, ದಂಡ, ತಡಿ , ಫಲಕ, ಬೋದಿಗೆ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ನವರಂಗ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಭಾಗವು ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಡೆಯಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಗೂಢಮಂಟಪ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳಿದ್ದು ಅವು ಪೀಠ, ದಂಡ, ತಡಿ, ಫಲಕ, ಭೋದಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದಂಡ ಭಾಗದ ಎರಡು ಚೌಕಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪದ್ಮ, ಬಳೆ, ವೃತ್ತಾಕಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ೧೮ ಪಟ್ಟಿಕೆ ಅದರ ಮಧ್ಯೆ ವಜ್ರ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿವೆ. ನವರಂಗದ ವಿಶಾನದಲ್ಲಿ ನಾಭಿಚ್ಚಂದವಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ವಿಶಾನದ ತೊಲೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಪದ್ಮದಳಗಳ ಅಲಂಕರಣೆಯಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಮತಲ ವಿಶಾನವಿದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನವರಂಗ ಭಾಗದ ಒಳಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೨ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಭದ್ರತಾಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಜೊತೆಗೆ ನವರಂಗದ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಭಿತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕಲ್ಲು ಫಲಿಗಳು ಮುಂಚಾಚಿವೆ.

ನವರಂಗದ ದ್ವಾರವು ಚತುಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅವು ವಜ್ರ, ವಲ್ಲಿ, ಸ್ತಂಭ ಮತ್ತು ಸಿಂಹ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸ್ತಂಭಶಾಖೆಯು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು ನವರಂಗದ ಸ್ತಂಭದಂತೆ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದ್ವಾರಬಂಧದ ಹೊಸ್ತಿಲಿನ ಮಧ್ಯಭಾಗವು ಚೌಕಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ರೀತಿ ಮುಂಚಾಚಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕರಣವಿಲ್ಲ. ಪೇದ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕರಣಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ನಿರಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ದ್ವಾರಬಂಧದ ಮೇಲಿನ ಮಧ್ಯದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಾಟವಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಿನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಲಲಾಟದ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಸ್ತಂಭ ಶಾಖೆಯ ಮೇಲೆ ಕಪೋತದ ರೀತಿಯ ರಚನೆಯಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಉತ್ತರಾಂಗ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಚಿಕ್ಕಣಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ.

ನವರಂಗದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಯತಾಕಾರದ ವಿನ್ಯಾಸದ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಮುಖಮಂಟಪವಿದೆ. ಸ್ತಂಭಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕಕ್ಷಾಸನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅದಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಡೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದೇವಾಲಯದ ಹೊರವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಎತ್ತರವಾದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಜಗತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರಳವಾದ ಜಗತಿಯು ಎರಡು ಮಹಾಪಟ್ಟಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಎತ್ತರವಾದ ಕಂಠವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲೆ ಪದ್ಮದಳ ಅಲಂಕರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದನ್ನು ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಲು ನಿರ್ಮಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ನಕ್ಷತ್ರಾಕಾರದ ದೇವಾಲಯಗಳ ರೀತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎತ್ತರವಾದ ಜಗತಿಯ ಮೇಲೆ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನ, ಭಿತ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಳಿದುಳಿದ ಪ್ರಸ್ತರ ಭಾಗಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಭಾಗವು ಸಂಪೂರ್ಣ ಹಾಳಾಗಿದ್ದು ನೂತನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ಜಗತಿ, ಪದ್ಮ, ಕುಮುದ, ಕಪೋತ ಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಪೋತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರರಹಿತವಾದ ಕಂಟಕಗಳ ಮಾಲೆ, ಇದರ

ಮೇಲೆ ತೆಳುವಾದ ವೇದಿಕೆಯಂತಹ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಪಾದಬಂಧ ಪ್ರಭೇದಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪ, ಗಳ, ಕಂಪ ಭಾಗಗಳು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದು, ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಅಧಿಷ್ಠಾನವು ಮುಂಚಾಚುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಭಿತ್ತಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಜಗತಿ ಕೂಡಾ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಕರ್ಣಬಾಗವು ಒಂದು ಹಂತದಿಂದ ಮುಂಚಾಚಿದ್ದರೆ, ಭದ್ರಭಾಗವು ಮೂರು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮುಂಚಾಚಿದೆ. ಭದ್ರ ಕರ್ಣಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರತಿಕರ್ಣ ಮತ್ತು ಸಲಿಲಾಂತರಗಳನ್ನು(ಮುಂಚಾಚು ಹಿಂಚಾಚು) ಕಾಣಬಹುದು, ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ತಂಭಪಂಜರದ ಅಲಂಕರಣೆಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿಗಳು ಸುರುಳಿಗಳಾಗಿ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕೀರ್ತಿಮುಖದ ಮುಕ್ತಾಗ್ರಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳು ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಭಿತ್ತಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪದ್ಮದಳಗಳ ಪಟ್ಟಿಕೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭದ್ರಭಾಗವು ಆಳವಾದ ಕೋಷ್ಠಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕೋಷ್ಠಗಳ ದ್ವಾರಬಂಧವು ಹಲವು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಶಾಖೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೋಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಯಾವುದೇ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಸ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಉತ್ತರ, ಕಪೋತ ಮತ್ತು ವಾಜನ ಭಾಗಗಳಿದ್ದು ಅದರ ಮೇಲಿನ ಭಾಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಾಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಶಿಖರಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾನಸ್ತಂಭದ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಮೇಲಿನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಇದು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳು ಸಹ ಈ ದೇವಾಲಯ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು

೧. ದೇವರಕೊಂಡಾ ರೆಡ್ಡಿ ಮತ್ತು ಇತರರು, ೨೦೦೬, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ. ೦೯., ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
೨. ಮನೋಜ್ ಜಿ., ೨೦೧೫, ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ, ಸುಬೋಧಿನಿ ಬುಕ್ ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್ ಮತ್ತು ನಾಲೆಡ್ಜ್ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ.
೩. ಪ್ರಭಾಕರ್ ಎಂ. ಎನ್., ೨೦೧೧, ದೇವಾಲಯ ವಾಸ್ತು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.
೪. ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ ಆರ್., ೧೯೯೯, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ (ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ), ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು.